De risicofactoren van prolapsen

Tekst: Frans Loomans - adVee dierenartsen
Beeld: Twan Wiermans

Een prolaps is een vervelende kwaal die kan leiden tot sterfte, omdat hokgenoten de uitpuilingen graag aanvreten. Er zijn verschillende risicofactoren die prolapsvorming aanjagen.

De laatste jaren worden we op onze varkensbedrijven steeds vaker geconfronteerd met prolapsen (uitstulpingen) van de einddarm (rectum), endeldarm, vagina, baarmoeder of blaas. Een rectum prolaps komt het meest voor bij opgroeiende varkens zoals gespeende biggen en vleesvarkens. Een prolaps van de vagina, blaas of baarmoeder komt meer voor bij zeugen.

Rectumprolapsen kunnen voorkomen als een acuut of chronisch probleem. Een rectumprolaps of een verzakking van de endeldarm is een veel voorkomende aandoening. Het komt voor bij varkens van elke leeftijd, maar wordt hoofdzakelijk geconstateerd bij vleesvarkens en zeugen. De incidentie bij vleesvarkens kan variëren tussen de 1 - 15 procent en bij zeugen tussen de 0,5 en 5 procent. Bij vleesvarkens zijn de meeste aangetaste varkens tussen de 6 en 16 weken oud. Over het algemeen is een rectumprolaps een alles-of-niets fenomeen en worden de vroege stadia (bv. het zwiepen met de staart) niet opgemerkt.

Het rectum is het laatste deel van het maag-darmkanaal en wordt op zijn plaats gehouden door verschillende ligamenten, bindweefsel en spieren. In het algemeen kunnen we stellen dat alle factoren die dit ophangapparaat verzwakken en alle factoren die een verhoogde druk in de buikholte veroorzaken, als een risicofactor voor rectumprolapsen beschouwd kunnen worden. Hokgenoten vreten graag aan deze uitpuiling met eventueel infecties en sterfte tot gevolg.
Een baarmoederprolaps bij de zeug komt vooral voor vlak voor en na het werpen en bij oudere zeugen. Een baarmoederprolaps gaat gepaard met veel bloedstuwing en er is dus een hoog risico op sterfte ten gevolge van shock.

Mogelijke risicofactoren zijn:

1) Ontstekingen
Een ontsteking van de endeldarm, de vagina of de urinewegen gaan gepaard met zwelling en irritatie waardoor de aangetaste varkens meer

Zelfs het strooisel kan van invloed zijn op prolapsvorming.

gaan persen. Het persen zorgt voor overmatige druk met een verhoogd risico op prolapsen. Parasieten, bacteriën, virussen en schimmelinfecties kunnen een ontsteking van de endeldarm veroorzaken.
Ontstekingen van de urinewegen (vooral bij oudere en/of kreupele zeugen) of van de vagina (schede) geven aanleiding tot persen met een verhoogd risico op rectum- en baarmoederprolapsen. Preventie van ontstekingen van de urinewegen moet vooral gericht zijn op voldoende beschikbaar drinkwater, aanzuren van het voer (met bv. benzoëenzuur) en/of water. Verder is een goede hygiëne van zowel de omgeving als bij het werpen en insemineren van belang.

2) Voeding
Plotselinge rantsoenveranderingen kunnen aanleiding geven tot rectumprolapsen. Een constipatie (verstopping van het maag-darmkanaal) kan onder andere veroorzaakt worden door een te lage drinkwateropname bij de varkens. Deze te lage opname kan veroorzaakt worden door te weinig druk op de waterleiding, te weinig of verstopte nippels, beperkte watervoorziening of een slechte waterkwaliteit.
Een te lage ruwecelstof-fractie in het voer of rantsoen kan gepaard gaat met meer persen en daardoor een verhoogd risico op prolapsen geven. Verder is van belang welke grondstof gebruikt wordt voor deze ruwecelstof-fractie en de verteerbaarheid daarvan (bv. tarwegries versus sojahullen). Wanneer constipatie gepaard gaat met te weinig bewegingsvrijheid ten gevolge van overbezetting of bv. te kleine kraamhokken kan het probleem van prolapsen verergeren.
Dieren die op gerstestro gehouden worden, zouden meer risico lopen dan wanneer ze gehouden worden op tarwestro. Ook een te hoog calcium- of lysine-gehalte (20 procent boven het normale gehalte!) in het voer zijn risicofactoren. Mycotoxines, en in het bijzonder zearalenone, veroorzaken onder andere verweking van het ophangsysteem met een verhoogd risico op rectumprolapsen. Door standaard toxinebinders aan zeugen, biggen en/of opfok/vleesvarkensvoeders toe te voegen zullen de effecten van mycotoxines worden beperkt.
Overige risicofactoren zijn: overvoeding met brij, voeren van melk, weipoeder, vismeel en sojameel, overmatig veel zout in het voer en te veel vertering in de dikke darm.

3) Huisvesting en klimaat
Een te hoge bezetting en te weinig bewegingsvrijheid geven een hoger risico op prolapsen. Vooral bij zeugen in te kleine en te sterk hellende kraamhokken is het risico op rectum- of baarmoederprolapsen sterk verhoogd. Doordat in Nederland de zeugen gehouden worden in de groepshuisvesting zou dit moeten leiden tot minder prolapsen doordat de zeugen meer bewegen en fitter zijn.
Verder geeft een slecht stalklimaat meer kans op prolapsen (rillen geeft meer kans op uitpuilingen van de endeldarm). Wanneer varkens hoesten verhoogt dat de druk in de buikholte aanzienlijk. Infecties ten gevolge van griep, PRRS, *Mycoplasma hyopneumoniae* en/of APP zorgen er naast hoest ook voor dat de varkens traag worden, koorts krijgen en minder gaan vreten en drinken. Deze luchtweginfecties zorgen voor wisselende voeropnames bij de varkens. De hoest zorgt voor een verhoogde druk in de buikholte en het minder drinken en vreten leidt er toe dat de ontlasting steviger en vaster wordt. Dit leidt tot meer persen wat de druk in de buikholte ook weer verhoogd. Conclusie is dan ook dat luchtweginfecties dus op verschillende manieren prolapsen in de hand kunnen werken.

De incidentie bij vleesvarkens kan variëren tussen de 1 – 15 procent en bij zeugen tussen de 0,5 en 5 procent. Bij vleesvarkens zijn de meeste aangetaste varkens tussen de 6 en 16 weken oud. Over het algemeen is een rectumprolaps een alles-of-niets fenomeen en worden de vroege stadia (bv. het zwiepen met de staart) niet opgemerkt.

4) Medicijnen
Tylosine kan de groei van een bepaalde schimmels bevorderen, wat leidt tot ontsteking en irritatie van de endeldarm en eventueel een prolaps tot gevolg. Lincomycine geeft verweking van de endeldarm en zijn ophangsysteem. Van florfenicol is bekend dat dit een zwelling geeft van het darmslijmvlies als het in een te hoge concentratie wordt toegediend, wat ook een prolaps tot gevolg kan hebben. Vaak worden deze geneesmiddelen gegeven bij aandoeningen van het maag-darmkanaal en ademhalingsstelsel en verhogen deze aandoeningen (door diarree en hoesten) sowieso al het risico op endeldarmprolapsen.

5) Genetische achtergrond
Van bepaalde rassen/kruisingen is bekend dat we daar in het veld meer prolapsen bij zien dan bij andere rassen/kruisingen. Dit wordt veroorzaakt doordat bepaalde genen meer tot uiting komen, met meer verweking van het ophangsysteem of een andere bekkenstand.

6) Overige factoren
Een te laag geboorte gewicht. Een laag geboorte gewicht (minder dan 1 kg) gaat gepaard met een lager aantal spiervezels, en dus een slechtere ophanging van de endeldarm. Vooral bij varkens met een hoge groei zal het ophangsysteem in gebreke blijven. Het te kort couperen van staarten kan het zenuwcentrum van de achterhand beschadigen. Staartbijten kan soms gepaard gaan met een ontsteking van de zenuwen in het ruggenmerg met een prolaps tot gevolg.

Behandeling en prognose

De prognose hangt sterk af van de duur, de uitgebreidheid en eventuele complicaties. Het uitpuilende deel is broos en raakt makkelijk verwond. Hokgenoten vreten er dikwijls aan waardoor het varken kan doodbloeden. In geval van een baarmoederprolaps treedt er zeer veel bloedstuwing op, waardoor de zeug na enige tijd in shock kan raken met sterfte tot gevolg. Prolapsen kunnen de productieresultaten negatief beïnvloeden. Ik heb tal van risicofactoren beschreven, maar deze lijst is zeker niet volledig. Rectumprolapsen zijn op de meeste bedrijven een multifactorieel probleem. Overleg daarom steeds met uw begeleidend dierenarts! ←